

**ТУРМУШТУК КӨРҮНҮШТӨР, ЖАРАТЫЛЫШ КУБУЛУШТАРЫ БОЮНЧА ДИЛ
БАЯН ЖАЗДЫРУУ АРКЫЛУУ ОКУУЧУЛАРДЫН ЧЫГАРМАЧЫЛЫГЫН
КАЛЫПТАНДЫРУУ**

**ФОРМИРОВАНИЕ ТВОРЧЕСКИХ СПОСОБНОСТЕЙ УЧАЩИХСЯ ПУТЕМ
НАПИСАНИЯ СОЧИНЕНИЙ О ЖИЗНЕННЫХ СОБЫТИЯХ И ЯВЛЕНИЯХ
ПРИРОДЫ**

**FORMING STUDENTS CREATIVITY BY WRITING ESSAYS ON LIFE EVENTS
AND NATURAL PHENOMENA**

Аннотация: Макалада турмуштук көрүнүштөр жана жаратылыш кубулуштары боюнча темаларда дил баян жаздыруу аркылуу окуучулардын чыгармачылыгын калыптандыруу жана өнүктүрүү жөнүндө сөз болот. Балдардын чыгармачылыгы окуучулук кезде калыптанат. Буга мектептин, айрыкча, адабият мугалиминин салымы чоң болот. Сабактан тышкаркы мезгилде турмуштук көрүнүштөр жана жаратылыштын кубулуштары жөнүндө дил баян жаздыруу жакшы натыйжа берет. Айлана-чөйрөдө болуп жаткан окуялар окуучуну кайдыгер калтырбайт. Окуучу айлана чөйрөгө кызыгат. Себеби жакын мамиледе болот. Андыктан, алар жөнүндө айтууга жана жазууга оңой. Булар жөнүндө жазуу окуучунун чыгармачылыгына да таасир берет. Бала өзүнүн апасы жөнүндө оболу оозеки айтып, андан кийин жазса, башка окуучулар менен жазганын салыштырса жакшы натыйжа берет. Айрыкча, жаратылыштын кубулуштары боюнча дил баян жазуу окуучу үчүн ыңгайлуу. Мисалы, жаз, жай, күз, кыш темалары окуучуга тааныш жана жакын темалар. Андагы окуяларды кызыгып жазууга болот. Эгер, мында баяндоо арбын болсо, бул мезгилдердеги пейзажды жазууда сүрөттөө колдонулат. Бул темалар окуучунун байкагычтыгын гана өстүрбөстөн, анын сөз менен ишпөө чеберчилигин, оюн жазуу аркылуу жеткиликтүү берүүсүн калыптандырат.

Аннотация: В статье речь идёт о формировании и развитии творческих способностей учащихся путем написания сочинений о бытовых сценах и явлениях природы. Творческие способности детей формируются в школьном возрасте. Школа, особенно учитель литературы, внесет в это большой вклад. Написание сочинений о жизненных событиях и явлениях природы во внеурочное время будет иметь хороший результат. Происходящие в окружающей среде события не оставят учащегося равнодушным. Ученик интересуется окружающей средой. Причина – близкие отношения. Поэтому о них легко говорить и писать. Написание о них также влияет на творчество ученика. Лучше всего получается, если ребенок сначала рассказывает о своей матери устно, затем пишет и сравнивает написанное с другими учащимися. Учащимися особенно удобно писать сочинение о явлениях природы. Например, темы весны, лета, осени, зимы знакомы и близки школьнику. Они могут написать рассказы об этом с интересом. Если в этот период много повествования, то при написании пейзажа

используется описание. Эти темы не только повысят наблюдательность учащегося, но и сформируют у него навыки обработки текстов, доступное общение посредством письма.

Annotation: The article talks about shaping students creativity by writing essays on life scenes and natural phenomena. Children's creativity is formed during schooling. The school, especially the literature teacher, will make a big contribution to this. Writing essays about life events and natural phenomena in extracurricular time will have a good result. The events happening in the environment will not leave the student indifferent. The student is interested in the environment. The reason is a close relationship. Therefore, it is easy to talk and write about them. Writing about them also affects the student's creativity. It works best if the child talks about his mother first orally, then writes, and compares what he has written with other students. It is especially convenient for students to write an essay on natural phenomena. For example, the topics of spring, summer, autumn, winter are familiar and close to the student. You can write stories about it with interest. If there is a lot of narrative here, description is used in writing the landscape of these periods. These topics will not only increase the student's observation, but also form his word processing skills, accessible communication through writing.

Негизги сөздөр: чыгармачылык, коом, жаратылыш, калыптандыруу, өнүктүрүү, чыгармачылык ойлоо, элестетүү, окуучу, мугалим, дил баян.

Ключевые слова: творчество, общество, природа, формирование, развитие, творческое мышление, воображение, ученик, учитель, сочинение.

Keywords: creativity, society, nature, formation, development, creative thinking, imagination, student, teacher, essay.

Орто мектепте окуучулар тарабынан жазылуучу дил баяндар тематикасы боюнча экиге: эркин темада жана адабий темада жазылуучу дил баяндар болуп бөлүнөт. Дил баяндардын мындай бөлүнүшүнө орус да, кыргыз да методист-окумуштуулары макул.

Дил баянды классификациялоо талаш-тартыштарды жаратып келген. Практика көрсөткөндөй ал талаштар улам такталып, чечилип келет. Орус жана кыргыз адабиятын окутуунун методикасы илимдеринде дил баянды классификациялаган окумуштуулардын, методисттердин, практик мугалимдердин ой-пикирлерин, сунуштарын, окуп-үйрөнүп, изилдеп, биз алардын негизинде дил баяндын классификациясын дил баян тууралуу жазылган монографиябызда иреттеп сунуштаганбыз [5;88-95]. Биз муну адабият мугалимдердин жумушун жеңилдетүү максатын көздөп жүргүзгөн элек. Себеби кыргыз адабиятын орто мектепте окутуу предметинде бул маселе толук иштелип чыга элек эле. Албетте, дил баянды классификациялоо маселеси муну менен аяктады деп айтууга болбойт. Аталган эмгекте адабий темада жазылуучу дил баяндардын бардык түрлөрү көрсөтүлүп, мисалдар берилген. Андыктан ага азыр токтолуунун зарылчылыгы жок.

Эркин тема деп атоо өзү шарттуу аталыш. Жогорку аталган эмгекте эркин темада төрткө бөлүнүп көрсөтүлгөн. Алар: 1. Турмуштук көрүнүшпөр, жаратылыш кубулуштары боюнча ой толгоолору жазылган дил баяндар. 2. Коомдук турмуштун белгилүү көрүнүшпөрү, тарыхый окуялары боюнча жазылган дил баяндар. 3. Искусствонун башка түрлөрү тууралуу (сүрөт, музыка) жазылуучу дил баяндар. 4. Окуу программасында атайын окутулбаган чыгармалар боюнча жазылуучу дил баяндын татаал түрү [5;89].

Эркин темадагы дил баяндардын тематикасынын масштабына дагы бир жолу көз жүгүртүп чыгыңыз: бул эмне деген чексиз, көп тема. “Ким бүтүн нерсени колуна кармап

көрбөсө, ал анын бөлүгүн да жарата албайт”,– деген усталардын сөзү бар. Биз муну дил баян жаздыруунун мисалында үч мааниде колдонуп жатабыз:

1. Дил баяндын түзүлүшүн билбеген окуучу анын бир да бөлүгүн жарата албайт. Ал боюнча дил баяндын түзүлүшүн караңыз (Мурзаев Н.Т. Дил баян жаздыруунун теориясы жана практикасы. –Б.2021. 484 б. – 123-129 б.б.).

2. Дил баяндын бардык түрлөрү (классификациясын караңыз – аталган эмгек 94-95 б.б.) боюнча түшүнүгү жок автор толук кандуу дил баян жазуу мүмкүнчүлүгүнө ээ боло албайт.

3. “Миң уккандан бир көргөн, миң көргөндөн бир жолу кол менен жасаган артык”,– дегендей, толук кандуу бир дил баянды жазып көрбөгөн окуучуну (адамды), рухий чыгармачылык жөнүндө толук түшүнүгү жок деп эсептөөгө болот. Себеби, ал чыгармачылык процестин өзүн башынан өткөргөн эмес.

Жогоруда шарттуу түрдө төрткө бөлүп көрсөтүлгөн эркин темалар эмне деген чексиз алкакты, мейкиндикти, мезгилдерди камтып турганын көз алдыга келтирүү, элестетүү мүмкүн эмес экенин кайра белгилеп кетүү ашык болбос. Мына сага: “Дил баян жазууга өмүр бою үйрөнүү керек, эч ким эч убакта жазуу ишинин бул түрүн толук өздөштүрүп бүттүм деп айта албайт, канчалык тереңдеген сайын анын жаңы кырлары жана сырлары ачыла берет. А түгүл өмүр бою мыкты көркөм чыгармаларды том-том кылып жазып келген акын же жазуучу да беш-алты беттик дил баянды жазып бере албай калышы мүмкүн. Ааламдын чексиздигиндей эле дил баяндын да мейкиндиги чексиз, мүмкүнчүлүктөрү ченемсиз. Адабияттын, анын ичинде дил баян жазуу өнөрүнүн математикадагы, физикадагы, химиядагы сыяктуу даяр жолдору, “ме мындай жаз!”– деп кармата салчу иштелип чыккан рецептери, үлгү болор шаблондору жок. Бир темада миң адам дил баян жазса, миң түрдүү болууга тийиш”,– деп жазат Абдыкерим Муратов [4:510]. Бул жөн эле бир адабиятчы кооздук үчүн же адабият мугалими өз ишинин оордугун көрсөтүү, белгилөө үчүн айта салган сөз эмес... Адабиятчы, сынчы, методист, бул жаатта, айрыкча, дил баян тууралуу төрт-беш методикалык китептин автору, атагы чыккан окумуштуу-илимпоз, профессор, мыкты аңгемелердин чебери, бир нече романдардын автору болгон жазуучу, кыргызга аттын кашкасындай таанымал, сөз кадырын терең билген инсан айтып олтурат. Мындан эле даана, таамай айтуу кыйын. Анткени менен дил баянды ушунча кыйын, оор жумуш деп айтууга деле болбойт дечүлөр да табылышы ырас, бирок алар чыгармачылык жөнүндө ныпым түшүнүгү жок немелер болушу мүмкүн.

Дил баяндын табышмактуу сыры – ошол чыгарма болгонунда, жана аны жазуунун өзгөчөлүктөрү бар экени, педагогикалык максатка ылайык жүргүзүлөрү ж.б.өзгөчөлүктөрү жөнүндө терең теориялык билими жана практикалык чеберчилиги бар адабият мугалими гана окуучуга устат катары кеңеш берип, анын чыгармачылыгын өркүндөтүүгө туура багытта жардам бере алат.

Эркин темадагы дил баяндар чыгармачылык менен жазылат жана аларды баалоо, талдоо, баа коюу нормалары системасы адабий темада чыгармачылык менен жазылуучу дил баяндарга окшош. Ал жогорку эмгекте толук ачылып берилген. Андыктан биз маселелерге токтолбостон, турмуштук көрүнүштөр, жаратылыш кубулуштары боюнча окуучунун жеке байкоолору, ой толгоолору боюнча жазылчу дил баяндарга токтолмокчубуз.

Орто мектепте эркин темада дил баяндар адабият мугалиминин жетекчилиги астында 5-класстан баштап жазылып, 11-класстын бүтүрүү экзамендеринде жазуу менен аяктайт. Адам баласынын турмуштук көрүнүштөр, окуялар, адамдар, жаныбарлар, жаратылыш кубулуштары, сырлары боюнча байкоолору төрөлгөндөн баштап эле башталып, ал аны

өлгөнгө чейин коштоорун акыйкат үчүн айтып коюубуз керек. Демек, турмуштук окуялар, көрүнүштөр боюнча бала дил баян жазууга чейин эле байкоолор жүргүзүп, анча-мынчасы боюнча ой жүгүртүп, “Бул эмне?”, “Бул эмне үчүн мындай?” деген суроолорго өз алдынча жооп табууга аракеттениши бизге бала кездеги турмушубуздан эле белгилүү десек чындыкка жатат. Ал турсун алар боюнча ата-эненин, ага-эжесинен, жоро-жолдошторунан, агай, эжекейлерден сурап ой бөлүшөрүн эске алуубуз керек.

Демек, окуучу 5-класска адабият мугалиминин колуна келгенге чейин эле турмуштук көрүнүштөрдү, окуяларды, жаратылыш кубулуштарын, алар боюнча байкоолорун, ойлорун оозеки кепте айтып калыптанышкан. Аларды андан ары өнүктүрүү, сабатын жогорулатуу менен кошо жазуу жумушун өнүктүрүп өстүрүү үчүн кыргыз тили жана адабияты мугалиминин алдында чыгармачылык менен аткара турган иштер турат.

Ал жумуштардын эң биринчиси жана негизгиси дил баян жазууга даярдоо. Окуучунун дил баян жазуу даярдалып жатканын аларга айтып койгон да жакшы – окуучу жоопкерчиликти мамиле жасайт. Эң оболу адабият мугалими дил баян жаздыруудан мурда окуучуларга жалпы тиешелүү күндөлүк темадагы көрүнүштөргө, адамдарга, окуяларга, жаныбарларга байланыштуу окуучулар менен баарлашуусу керек. Мисалы, “менин апам” деген теманы алалы. Ар бир окуучунун апасы бар. Алар чогуу жашашат. Күн сайын чогуу болушат. Апасынын күндөлүк жасаган жумушу, ага кылган, башка бир туугандарына жасаган мамилеси, берген акыл-насааттары, тарбиясы жөнүндө класста баарлашуу оозеки дил баяндын сонун үлгүсү болот. Ар бир окуучу өз апасы боюнча өз ойлорун айтууга ашыгат. Себеби бул окуучуга эң тааныш, жакын тема. Алар өздөрүнүн аңгеме-дил баяндарында ар кимиси өз апасынын жакшы экенин, ага жасаган мээримдүү мамилесин, ал апасын жакшы көрөрүн айтышат.

Алардын оозеки дил баяндары төмөнкү текстке жакын. “Менин апамдын аты – мындай. Менин апам эң жакшы. Мен аны жакшы көрөм. Апам да мени жакшы көрөт. Мен апам жардам берем. Апам жакшы тамак жасайт. Менин тапшырма аткаруума жардам берет” ж.б.у.с.

5-класстын окуучуларынын оозеки дил баяндары негизинен мына ушундай маанини камтыганы практикадан белгилүү. Мугалим оозеки дил баяндарды уккандан кийин, аларды талдап, жалпылоого тийиш. А жалпылоодо ар бир апанын аты эле бөлөк болгону болбосо, алардын жакшылыгы, тарбия-таалими, сүйүктүүлүгү, мээримдүүлүгү коёндой окшош болгонун белгилейт. Ал турсун баары апасын жакшы көрүп, апалар балдарын жакшы көрөт. Анда баарыңардын апаңар окшош турбайбы? Же айырмасы барбы? Бардык апалар опокшош болсо, анда баарыңар бардык эле апаларды менин апам дейсиңерби? Мындай суроолор окуучуну сөзсүз ой калчоого аргасыз кылат.

Окуучулар: – Жок. Апалар да бири-биринен айырмасы бар. Балдарына кылган мамилеси боюнча окшошуп кетишет.

– Эмесе, ошол айырмасын айткылачы.

Окуучулардын жоопторун угуп, чогултуп жалпыласак ал мындай экен.: апалар өң-түсү, сүйлөгөнү, үнү, бою, көзү, мурду, кашы, чачы, кийими, иши боюнча да, бири-бирине окшобойт экен. Кээ бир өзгөчөлөнгөн оозеки-дил баянды да баса белгилегени майнаптуу болмок.

Жогорку баарлашуудан соң, үйдөн ар ким өз апасы жөнүндө дил баян жазып келүүгө тапшырма берилет. Албетте, ушуну менен эле иш аягына чыкпайт. Үйрөтүүчү дил баяндарда биринчи сабак баарлашуу болсо, экинчи сабак окуучулар жазып келишкен дил баяндар

кылдат текшерилгенден кийин жеткиликтүү талдоого алынышы сөзсүз керек. Ал үчүн адабият мугалими төмөнкүдөй жумуштарды аткарат: 1. Класстагы окуучулардын ар биринин дил баянын кылдат окуп, текшерет. 2. Сөздөрдүн, сүйлөмдөрдүн туура жазылышына көңүл бурат. Орфографиялык, пунктуациялык, грамматикалык каталар менен иштейт. 3. Сөздөрдүн стилдик максатта туура колдонулушун эске алат. 4. Жакшы жазылган дил баяндарды (ал эмне себептен жакшы аныктайт. 5. Ортозаар жазылган дил баяндарды аныктайт. 6. Начар жазылган дил баяндарды аныктайт. 7. Класстагы психологиялык абалды эске алуу менен жакшы, орто, начар жазылган дил баяндарды бирден же экиден окуучу авторго окутуп угушат. 8. Класста окуучулар менен чогуу талдоого алат. 9. Кээ бир автор-окуучуга тиешелүү суроолор берилет. 10. Үйдөн ушул эле темада каталарды кайталабай дил баян жазууга тапшырма берет. Дил баяндын бул этабында баа койбоо керектигин туура көргөн методист окумуштуу А.М.Гринина-Земскованын пикирине кошулабыз [3;30]. Дил баянга баа коюу 3-сабакта гана болушу туура деп эсептейбиз. Анда да терең, туура талдоолордон кийин. Мугалимдин мындай жумушту аткаруусу варианттан вариантка карай умтулуу деп аталат. Вариант канчалык ар түрдүү болсо, окуучунун чыгармачыл ойлоосуна ошончолук жакшы шарт түзүлгөн болуп эсептелет.

Жогорку даярдыктарсыз окуучулардын тез дил баян жазуусун талап кылуу алардын акыл-эсин, сезимдерин, окуучулук эркиндигин басмырлоо болуп эсептелет. Мындай метод чыгармачылыкты өнүктүрбөй эле, муунтууга барабар. Анткени окуучунун даярданбай эптеп жазып кутулууга кылган аракетинде эргүүнүн учкуну да болбойт, кыялдануу жок, укканын же окуганын жөн эле кайра айтуу менен мугалимден кутулуунун жолун издейт. Окуучуну мындай жолго түртүү – анын чыгармачылыкка болгон умтулуусун, ынтызарлыгын өчүрөт. “Дил баянды жазууга окуучуну даярдоо сөзсүз керек” [1;44].

Дил баян жазууда окуучулардын өтө корккон нерсеси – туура эмес ойду, фактыны жазып алып мугалимге, классташтарыма күлкү боломбу, уят боломбу деп ойлогонунда. Мындай ой тартынууну жаратат. Адабият мугалими жазылган дил баяндагы каталар, кемчиликтер үчүн окуучулар эч кимдин үстүнөн күлүшүнө, шылдыңдашына эч качан жол бербеш керек жана муну ал дил баянды талдоодон алдың эскертиши керек. “Балдар ката кетиришкен сайын тажрыйбага ээ болушат. Тажрыйба ийгиликке кадам таштаган адамдын эң күчтүү жардамчы куралы болуп саналат”, – дейт түрк педагогу Адем Гүнеш [2;45]. Ката кетирбеген бир да адам болбойт. Катасын оңдоо менен гана адам өсөт, өнүгөт. Бардык улуу инсандар өз каталарынын үстүнөн иштөө менен гана ийгиликтерге жетишкен.

Биз жогоруда окуучу күндө көрүп, сүйлөшүп жүргөн эң жакшы адамы – өз апасы жөнүндө дил баян жазуудан баштаганыбыздын жүйөөлүү себептери бар: 1. Окуучу өзү эң жакшы билем деп эсептеген адамы жөнүндө анча көп маалымат билбестигин билди. 2. Билгендерин да жеткиликтүү айтып бере албастыгын түшүндү. 3. Айтып жатканынын да иреттүү эмес экендигин байкады. 4. Негизгиси, дил баян жазууга да даярдануу керек экенин түшүндү. Турмуштук көрүнүштөргө күндө эле айлана-чөйрөдө болуп жаткан көрүнүштөр, окуялар кирет. “Биздин үй”, “Менин мектебим”, “Фудбол ойноо”, “Ишембиликке баруу”, “Экскурцияга чыгуу” ж.б. сыяктуу коллективдүү иш чаралар менен катар, “Менин эжем”, “Менин досум”, “Кош айдоо”, “Чөп чабуу”, “Пияз, сабиз отоо”, Боз үй, “Менин күчүгүм”, “Үй жаныбарлары” ж.б темадагы жазылуучу дил баяндар кирет.

Жаратылыш кубулуштары боюнча жаз, жай, күз, кыш, жамгыр, кар, шамал ж.б туралуу жазылуучу дил баяндар окуучунун ушул темадагы байкоолорун, ой жүгүртүүсүн өстүрөт. Окуучуга ушул аталган темалардын бири боюнча дил баян жазуудан мурда ушул тема

боюнча даярданып келүү сунушталып, ал боюнча оозеки дил баян айтылып, кандай сөздөрдү колдонуу керектиги тууралуу окуучулар менен баарлашуу болот.

Табигат – жаратылыштын улуу чыгармачылыгы. Адамдын тагдыры жаратылыштын тагдырына, космостун, ааламдын тагдырына байланыштуу, ал турсун алардын аларга көз каранды. Алардан ажырап жашай албайт. Адамдын жашоосу жаратылыштын материалдарына байланган, ансыз ал жашай албайт. Жаратылыш менен адамдын байланышы адам үчүн зарылдыктан келип чыккан. Анткени менен адам баласы жаратылыштын үстүнөн башкарууга, ага үстөмдүк кылууга ар дайым аракет кылып келген, Ал үчүн анын сырларын билүүгө, үйрөнүүгө аракет жасаган. Кылымдар өтүп ал жаратылышты багынта баштагандай болду. Бирок аны туура эмес колдонуу кайра адам турмушуна, өсүмдүктөргө, башка тирүү жандыктарга чоң зыян экенин түшүнүп туруп, көп учурда жаратылыш байлыктарын туура эмес пайдаланып келет.

Жаратылышты коргоо, туура пайдалануу адамзаттын өзүнө гана пайда алып келет, өз тукумунун жер бетинде узак жашоосун камсыздайт. Тилекке каршы баюуну гана көздөгөгөн инсандар, компаниялар жаратылыштын мыйзамдарын одоно бузуп жатышканы өкүнүчтүү. Жаратылыш адамга, адамзат жаратылышк таасир берет. Алардын тагдыры бири-бирине тыгыз байланышкан. Илим-билим, технология өскөн сайын адам баласы жаратылыштын үстүнөн өз бийлигин бекемдеп жүргүзүп жаткансыйт. Бирок жаратылыш байлыктарына болгон олуттуу терс мамилелер зыянын акырында адамзаттын өзүнө тийгизбей койбойт. Мисалы атом бомбасынын колдонулушу, химиялык, бактериологиялык куралды пайдалануу адамдын өзүнүн жер үстүндө жашоосуна коркунуч туудурду. Көптөгөн жаныбарлардын, канаттуулардын, токойлордун, көлдөрдүн мөңгүлөрдүн жоюлушу жаратылыштын биримдигине терс таасир тийгизери ар кандай илим, искусствонун тармактарында жетишерлик айтылып келе жатат. Анда эмне үчүн окуучу ошол билимдерин жалпылап дил баянда ой калчап көрүүгө болбосун?! Албетте, алар жөнүндө жазуу үчүн алар жөнүндө түшүнүгү болушу керек болот. Жаратылыш жөнүндө ой-толгоолор да коомдук күчтүү маселелерден, ал тургай дүйнөлүк олуттуу проблемалардан болуп калды. Бала өз апасы жөнүндө терең, ырааттуу жана да жеткиликтүү айтып бере албагандай эле күз жөнүндө да жеткиликтүү айтып бере албайт. Ал жөнүндө дил баян жаздыруу анын байкагычтыгын, сөзгө, жазууга болгон мамилесин өзгөртөт. Албетте, бул мугалим менен окуучулардын күз жөнүндө бак арасында баарлашуусунан, оозеки дил баян куруусунан башталат. Бул тууралуу жогорку эмгекте бизде кенен токтолгонбуз [5]. Антсе да, жаратылыштын кооз мезгилдери, табият кубулуштары жөнүндө дил баян жазуудан мурда ал тууралуу кенен баарлашуу, **сөз менен иштөө** сөзсүз жүргүзүлүшү керек. Мисалы, күз мезгилиндеги жалбырактардын түсүн сүрөттөө, же жеткиликтүү айтуу үчүн мындай сын атоочтор колдонулушу мүмкүн: жашыл, көгүш, көк, жашыл-сары, саргыч, сары, кызыл-сары, кызгылтым, сап-сары ж.б. Бул үчүн оболу окуучуда андай түстөрдү ажырата билүүсү, ошого ылайык сөздөрдү колдонуу билгичтиги, көндүмдөрү пайда болушу керек.

Табигаттын башка кубулуштары – шамал, жаан-чачын, кар, күн, түн, жер титирөө, сел жүрүү, кар көчкү, суу ташкыndoо ж.б. боюнча да окуучулардын байкоолорун оозеки жана жазуу түрүндө өркүндөтүү – алардын байкагычтыгын, тапкычтыгын, ой жоруусун, кыялдарын, элестетүүсүн өстүрүүгө жардам берет.

Колдонулган адабияттар:

1. Алымов Б. Мектеп сочинениеси. – Ф.:1982.

2. Гүнеш А. Балага тарбия берүүдөгү адашуулар. Avrasya Press – 2013. 173 б.
3. Гринина-Земскова А.М. Обучение сочинениям. 5-8 классы. – Изд. 3-е стереотип.
4. Волгоград: Учитель. -117 с.
5. Муратов А.Ж. Кыргыз адабиятын окутуу: теориясы жана практикасы. –Б.:
6. “Турар”, 2013.-554б.
7. Мурзаев Н.Т. Дил баян жаздыруунун теориясы жана практикасы. –Б.2021. 484 б.

УДК: 614.23:81(575.2)(04)

Мусулманкул кызы Айгерим

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясы

Мусулманкул кызы Айгерим

Национальная академия наук Кыргызской Республики

Musulmankul kyzy Aigerim

National Academy of Sciences of the Kyrgyz Republic

**МАМЛЕКЕТТИК ТИЛДИН САЛАМАТТЫКТЫ САКTOO ЧӨЙРӨСҮНДӨ
КОЛДОНУЛУШУ
ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ГОСУДАРСТВЕННОГО ЯЗЫКА В СФЕРЕ
ЗДРАВООХРАНЕНИЯ
USE OF THE STATE LANGUAGE IN THE FIELD OF HEALTHCARE**

Аннотация: Бул макалада мамлекеттик тил саламаттыкты сактоо чөйрөсүндө колдонулушу каралат. Медицина тармагына мамлекеттик тил жаңы гана баш бакты. Оорулардын эл аралык квалификациясы орус тилинде деген шылтоо менен медициналык чөйрөдө иш кагаздарын орус тилинде жазуу өнөкөтү али күүсүндө.

Аннотация: В статье рассматривается функционирование государственного языка в сфере здравоохранения. Государственный язык только начал использоваться в медицине. Под предлогом того, что международная квалификация заболеваний составлена на русском языке, делопроизводство в сфере медицины до сих пор ведется на русском языке.

Annotation: The article deals with the functioning of the state language in the field of healthcare. The state language has just begun to be used in the area of medicine. Under the pretext that the international qualification of diseases is compiled in Russian, office work in the field of medicine is still conducted in Russian.

Негизги сөздөр: дарыгер, медайым, мээрман айым, “врач-онколог”, “врач-хирург”, “врачтык сыр”

Ключевые слова: врач, медсестра, “врач-онколог”, “врач-хирург”, “врачебная тайна”

Key words: doctor, nurse, onkologist, surgeon, medical secrecy.

Калкты камтуу жагынан билим берүүдөн кийинки эле эң чоң тармак экендигин жана курагына карабай ар бир жарандын саламаттыгын сактоого кам көрүүсүн эске алганда медициналык сабатты көтөрүүгө бардык эле мезгилде чоң маани берилип келген. Бекеринен элибизде “Биринчи байлык ден-соолук” деп айтылбаса керек. Калкты медициналык тейлөөдө мамлекеттик мекемелер менен катар эле жекече иштеген дарылоо жайларына, дарыканалардын көптүгүнө, андагы дары-дармектердин түрлөрүнө шаа жетпей